

Aki megházasította Magyarországot

Készítette: Badics Anna Sára
Szegedi Deák Ferenc Gimnázium 11/F

e-mail: sarabadics@gmail.com
Tel.: 0620/475-8931

Ma, ha egy országban valaki nem érzi jól magát, vagy úgy érzi, hogy nem tud kiteljesedni, valószínűleg gyorsan megteheti azt, hogy külföldre költözik. Vajon tényleg ez lenne a legjobb megoldás? A 18-19. században kevés olyan ember volt, aki ezt megtehetné volna, de ha mégis volt alkalma rá, talán valami itt tartotta. A 19. század első felében már megjelentek nyugatról a liberális eszmék. Kossuth és Széchenyi, az utazásain szerzett tapasztalataikat akarták átadni a konzervatívabb politikusoknak. Az ipari forradalmat már megtapasztaltaknak, könnyebb volt megfogalmazniuk, hogy mit is akarnak.

1803-ban, a romantika korában született Deák Ferenc, úgy gondolta, hogy „ha a magyar nép nem érzi jól magát hazájában, cselekednie kell.” Valószínűleg a mély szociális érzékenységének köszönhetjük azt, hogy észrevette ő is, hogy a magyarság mennyire el volt nyomva. Gyermekkorában is már felnőttesen kellett viselkednie. Söjtörön az édesanyja, a Vas vármegyei Sibrik Erzsébet, a gyermekszüléskor meghalt. Édesapja, az idősebb Deák Ferenc, nem bírta elfogadni a felesége halálát és emiatt neheztelt fiára, így Tárnokra száműzte őt. Az apa halála után, 1808-ban került Kehidára gyámságba. Legfőképpen a jóval idősebb testvérei, Deák Antal és Deák Klára, vették szárnyaik alá. Nagyon erős testvéri szeretet kötötte őket egymáshoz. A Kehidai-kúria fontos szerepet töltött be mindannyiuk életében. A török idők előtt vár állott a helyén, majd a Hertelendy család építette a mostani formáját, és ez hozományként került a Deákok kezébe.¹ Zalában talán még mindig ismert az a mondás, amit nagymamájára használtak; „Szala bora, Szala rákja, Szala menyecskéje.” Zalatárnokon, Keszthelyen, Pápán majd a nagykanizsai gimnáziumban is kiemelkedően jó képességei voltak Ferencnek, annak ellenére, hogy nem volt túl szorgalmas. Már itt is megjelentek emberbaráti vonásai. Mindig, pártatlanul tudott kiállni bármilyen ügyért. Ő sosem utazgatott, ahonnan „megtanulhatta” volna, hogy hogyan kellene reformálni. Csak Bécsbe utazott néha, de azt is inkább pihenés céljából tette, hiszen nagyon szerette az ottani gyógyfürdőket.² Magyarországon csak a 19. század végén jelent meg a fürdőkultúra, nem teljesen a kikapcsolódás miatt, inkább a találkozók számára biztosított tökéletes helyért. (Csak a véletlennek köszönhető az, hogy a 20. században termálforrást találtak Kehidakustány területén.) Nagy tudását, könyvekből, amiket németül és latinul olvasva sajátított el, de Antal bátyja és társága is sokban közrejátszott ezzel. Nagyon sokat olvasott; Adam Smith-t, Walter Scottot, Shakespeare-t, és Lessinget³ is például. A liberalizmust a francia felvilágosult írók által ismerte meg. A legjobban Montesquieu hatott rá, bár Rousseau olvasása után, már teljesen ez az ideológia lett evidens számára.

Bátyja után, Deák Ferenc is az akkori Győri Királyi Jogakadémián folytatta tanulmányait, ami ma a Deák Ferenc Állam- és Jogtudományi Kar. Ebben a korban általában a középbirtokos nemesek nagyrészt ezt a szakot választották, viszont ő jóval alaposabban ismerte a törvénykönyveket és az alkotmányokat.⁴ Ennek elvégzésével, hivatali, vármegyei pozíciókat lehetett betölteni. Ahhoz, hogy ügyvéd lehessen, el kellett végeznie egy jogi

¹Kehidai Deák-kúria és Múzeum

²Estók János: Igazság és Törvény

³Gotthold Ephraim Lessing (1729-1781) német drámaíró, felvilágosodás szellemi életének kiemelkedő alakja

⁴Estók János: Igazság és Törvény 10. oldal

gyakorlatot. Emiatt volt Zala megyében, majd Pesten patvarista⁵ két évig.⁶ Pesten sok baráttra tett szert, ekkor ismerkedett meg az Auróra-kör⁷ tagjaival is, akik szeretettel támogatták őt a vizsgájánál is. Érthető volt, hogy baráttra leltek egymásban, például Vörösmatyval is, hiszen gondolkozásmódjuk és versszeretetéjük is nagyon hasonló volt. Sikeres vizsgája után, 1824-től Zala megye tiszteletbeli tiszti ügyésze lett, ami annyit jelentett, hogy nem kért fizetést a munkájáért. Ez a poszt a családjában már hagyományosnak számított, a felmenői, illetve Antal miatt is. Ebben a tisztségben, értette meg igazán, és figyelt fel még jobban az igazságszolgáltatás ekkori elavult, feudális rendszerére. Az első fennmaradt műve, a Védőirat,⁸ amivel ugyancsak kifejtette a halálbüntetés elítélendőségét. Bár, a rablógyilkost ezzel nem tudta megmenteni, Zala megyében egyre híresebb lett ő, és a modern szemlélete. A vármegyék nagy része ekkoriban már ellenzékivé vált. Hiszen a napóleoni háborúk után, a Habsburgoknak nem volt szüksége újoncokra, így visszatérhettek abszolutista, németesítő politikájukhoz.⁹

1825-ben és 1830-ban I. Ferenc, megtörve a Metternich-féle rendszert, és nyitva Magyarország felé, ebben az időszakban először, összehívta a magyar országgyűlést Pozsonyban. Itt került sor Széchenyi -felajánlására az MTA javára, és különféle jobbító javaslatok bemutatása is.¹⁰ Metternich a törekvéseket, fenyegetéssel akarta visszatartani; „Kezembben a zsilipek, reátok zúdítom az árt, agyonüttetlek benneteket a parasztokkal”.¹¹

Az operátumok¹² hatására viszont, sokan felfigyeltek, köztük az ifjú Deák is, azt érezte, hogy végre változás következhet be. 1832-ben Deák Ferenc már alispánként dolgozott, testvére pedig Zala vármegye országgyűlési követe lett. Ekkor Antal már idősebb volt, betegeskedett, és úgy érezte, már nem alkalmas ilyenféle reformfeladatok elvégzésére. Így történt az, hogy maga helyett testvérét, Deák Ferencet küldte a következő, 1832-36-os diétára. Antal ezzel a szavakkal szólt Pozsonynak a testvéréről: „Küldök én nektek magam helyett egy fiatalembert, kinek kisujjában több tudomány és képesség van, mint egész magamban.”¹³ Ez, nyilvánvalóan nem volt túl jó a többi jelentkezővel szemben, de Antal biztos volt benne, hogy így lesz az országnak is a legjobb. 1833-tól tehát követ lett, és egy hónapra rá elmondta az első beszédét az alsó táblán. Fiatalkora ellenére szinte mindenki tisztelte, lehetséges, hogy az alacsony, természetesebb, és idősebb kinézete is hozzásegített, de valószínűbb, hogy a megjelenésén kívül, a tudása és a mondanivalója hatására váltotta ki az emberekből ezt a pozitív fogadtatást. Tudta magáról, hogy nem a kor férfiideálja, mégis az intellektusa pótolta ezt. Egyszer például egy emlékkönyvbe is ezt bizonyítva írta a végére; „Kurz geschrieben, gut gemeint, Dicke Schrift, vom dicken

⁵Jelentése: joggyakornok, ügyvédbojtár

⁶Dr. Pap József előadása

⁷Magyar irodalom megteremtői; Kisfaludy Károly, Bajza József, Berzsenyi Dániel, Kazinczy Ferenc, Kölcsey Ferenc, stb.

⁸Védőirat egy rablógyilkos ügyében; Zalaegerszeg, 1830. május 10. után; Babits József rab személynek védelme

⁹Király Béla: Deák Ferenc 23-24. oldal

¹⁰Dr. Pap József előadása

¹¹Király Béla: Deák Ferenc 32. oldal

¹²Jelentése: munkálat, dolgozat (“jobbító javaslat”)

¹³Estók János: Igazság és Törvény 17. oldal

Freund” (Röviden írva, jó szándékkal, Vastag írás a kövér baráttól).¹⁴ Sikerét csak magának köszönhette, hiszen nem arisztokrata családból származott. A családja a 17. század közepén kapta meg a nemesi rangját, de előtte jobbágyként éltek. Az adósságait, Antallal együtt, majd az ő betegségét követően, egyedül igyekezett fizetni. Ezért is lehetett még fontosabb neki a politikájában kihangsúlyoznia a jobbágyok helyzetét, és a vagyoni biztonságuk relevanciáját. Nem csak a politikában volt ennyire liberális, a saját jobbágyait is, ahogy tudta, felszabadította. Bár önmagára úgy hivatkozott, mint a „magányos személy”,¹⁵ azonban a közösségi életben igazán érvényesülni tudott. Egy olyan környezetbe, ahol olyanok is voltak, akiknek valamilyen más nézőpontjuk volt, sokat tudott fejlődni, és meg tanulni objektívebben látni. Barátokra, szellemi társakra lelt itt. Ezeknél a beszélgetéseknél mutatkozott meg igazán az ő nagysága. Szerette a jókedvet, annak ellenére, hogy introvertáltsága mutatkozott meg ilyenkor, és általában csak visszafogottan mosolygott. Az anekdotáiban is megmutatkozik ez. Sokféleképpen, szinte az egész életét végigkísérve használta ezt a „műfajt”, akár a politikáról, akár a magánéletéről volt szó. Rengeteg ezek közül még ma is ismert. A magányára utalások főleg ebben mutatkoztak meg. Úgy érezte, hogy csak a rokonai vannak neki, élete végéig agglegény maradt. A fő feladatának a hivatását érezte. Nemcsak ő használta az anekdotákat ilyen sűrűn, számos nagynevű politikus is. A magyarokat sokszor „vádolták” azzal, hogy többször, bizonyított érvek helyett, anekdotákkal próbálják a társadalom működését bemutatni. Volt is elég téma ezekhez, hiszen a politikai tisztességtelenség elég gyakorinak számított. Az ő anekdotáiból viszont az is kiderül, hogy egy-két nő volt csak az életében, de „kivonta a vesszőt magából”¹⁶, még ha helye jó pár évig ott is maradt.¹⁷ Nagyon ragaszkodott a kehidaiakhoz, és sokat foglalkozott a helyi gyermekekkel is. Annak ellenére, hogy Deáknak sosem született gyermeke, rengeteg barátja kérte fel őt keresztapának. Köztük, ilyen jó barátja volt az író, Fáy András¹⁸ is, akinek főtí szőlőbirtokát, rendszeresen látogatták, igen nagynevű társaikkal. Egy „mendemonda” szerint Deák Ferenc is ott volt a Fáy-birtokon, ahol Jedlik Ányossal,¹⁹ először próbálták ki a szódavizet borral.²⁰

Az első országgyűlésén, a legfőbb társai, Wesselényi Miklós és Kölcsey Ferenc voltak. Közös, elsődleges céljuk volt az úrbériség reformjai, amik egyértelműen akadályozták az ipari fejlődést Magyarországon. A nemzeti fejlődésért, a földbirtokjog kiterjesztését javasolták. Nem akartak mást, csupán általános igazságot. Készek voltak a szabadelvűek a „nyolc százados igazságtalanság”-ért bármit megtenni. Az udvarnak nem volt szándéka javítani a helyzeteken. Félt attól, hogyha itt enged a „láncból”, akkor más örökös tartományokban is „követelni” fogják. A felső tábla mégis elfogadta a javaslatot. Ennek nem volt köze jó szándékhoz, csak egy oka volt; maga I. Ferenc,

¹⁴Király Béla: Deák Ferenc 65. oldal

¹⁵Sándor Pál: Az anekdotázó Deák Ferenc 23. oldal

¹⁶Vörösmaty-nak írt levele 1826-ban

¹⁷Estók János: Igazság és Törvény 7. oldal

¹⁸(1786-1864) író, politikus és nemzetgazda

¹⁹Jedlik Ányos István (1800-1895) magyar természettudós, feltaláló, bencés szerzetes, oktató; hozzá fűződik: villanymotor, dinamóelv, **szódavíz**

²⁰Először németes „sprice” elnevezés, majd Vörösmarty nevezte el „fröccsnek” Fóton

aki dühöngve parancsolta, hogy ő maga akarja megvétózni, és ő maga akar minden ilyesféle szándékot meghiúsítani, vagy leverni. A Habsburg-udvar legfőbb ellenségként tekintette már a diéta elejétől Wesselényit. Ő nem kívánta sose elrejteni, vagy elhallgatni véleményét az udvar kétszínű politikájáról. Amikor 1835-ben V. Ferdinánd került a trónra, Metternich kancellárral az élen, megkezdtek a konzervativizmus megfélemlítő hadjáratát. A cenzúrákkal és titkosrendőrséggel kezdték a „támadást”. Később közülük való, udvar hű, ultrakonzervatív személyeket ültettek a magyarországi főbb tisztviselők helyére. Ekkor tartoztatták le Kossuth Lajost és Wesselényit is. A vád felségsértés volt. Deák próbálta bebizonyítani, hogy az uralkodó és a kormány nem egy és ugyanaz, de nem tudta megakadályozni a bebörtönzést. Kossuthal ellentétben úgy gondolta, hogy lassan, lojálisan, rászoktatással, óvatosan kell haladni a konzervatívokkal. Hiszen a hatalmukat és a vagyonukat féltő nemeseket, valószínűleg könnyebben rá lehet majd venni bármire.²¹ Széchenyi Istvánnal is tisztelték egymást, annak ellenére, hogy néha nem értettek egyet. Széchenyi így írt róla naplójában: „Deák több, mint a többiek; már csak ezért is üldözik. Maga fölött állónak semmit sem ismer el az ostoba magyar nemes!”²² Kölcsey nem akart a konzervatívoknak „behódolni”, ezért inkább lemondott követi címéről, és így búcsúzott: „Jelszavaink valának: haza és haladás. Azok, kik a haladás helyett maradást akarnak, gondolják meg: miképen a maradás szónak több jelentése van. Korszerinti haladás épen maradást hoz magával; vesztég maradás következése pedig senyvedés.”²³ Deák tehát egyedül maradt a liberálisok élén. Úgy gondolta, hogy Kölcseyt pótolni sosem fogja semmi vagy senki, mégis a körülményekhez képest pozitívan állt a következő esélyhez, a következő országgyűléshez „az igaz ügyért küzdeni még akkor is kötelesség, midőn már sikerhez nincsen remény”.²⁴ 1838-ban Deák Ferenc személyesen felajánlotta a megegyezés lehetőséget a Habsburgoknak. Az udvar még úgy tűnik nem állt készen erre, mert egyértelműen elutasította azt.

Mindez a sok megtorlás a magyar liberálisokat mégsem tántorította el. Az 1839-40-es országgyűlést, az előző diétán történt szólásszabadság megsértésére alapozták. Felirataikban, az eddigi javaslatok mellett követelték a cenzúra eltörlését, a külföldi katonák Magyarországon állomásozásának megszüntetését, és a magyar katonák hazahozását is egy erős magyar hadsereg felállítása érdekében. Valamint azt, hogy az országgyűlési iratok magyar nyelven folyjanak. Az úgynevezett újkonzervatívok a felsőtáblán, Dessewffy Aurél vezetésével, ugyan ragaszkodtak a rendi alkotmányhoz, mégis a lassú haladást pártolták. Úgy vélték, hogyha nincs más megoldás, akkor inkább az önkéntes örökváltságot pártolják. Erről próbálták meggyőzni, a hozzájuk már közelebb álló kancellárt is. A kormánynak eközben szüksége volt további újonc megszavazásra, és meggyengülni se akart.

Mindenki nagy meglepetéssel fogadta, hogy 1840-re amnesztiát „hirdetett” az uralkodó. Ezzel együtt elfogadtak pár ipar- és gazdasági törvényt is. Bár az önkéntes örökváltságot is elfogadták, nem sokat ért, hiszen a parasztok körülbelül csupán csak 1%-a tudta kiváltani magának. Az „enyhítések” után, Deák sokat járt Bécsbe

²¹Vörösmatynak írt levelei

²²Estók János: Igazság és Törvény 27. oldal

²³Kölcsey Ferenc összes művei 2. Kötet Politikai beszédek - Búcsú az országos rendektől

²⁴Estók János: Igazság és Törvény 26. oldal

felvetni a törvényjavaslatait. Közben, összefoglalva ezeket, megírta a „Deák-féle” Büntető Törvénykönyvet. A szabadságjogok fontossága mellett kihangsúlyozta, és ezzel együtt egy új, liberális irányt mutatott, a felekezetek közti házasság ügyében is. A következő diétára azonban, mégsem vállalta a követi tisztséget. Annak ellenére, hogy Zala megye megválasztotta ismét, úgy döntött, hogy addig nem utazik Pozsonyban, amíg a követutasítások, a kissé konzervatív Zalából, ellentétesek a saját elveivel. Legfőbb céljának, a közteherviselés mindennaposá tételét jelölte ki. A dzsentr²⁵réteget volt a legnehezebb meggyőznie. A legfőbb ellensége itt az ultrakonzervatív politikus, forintosházi Forintos György²⁶ volt, aki ilyesféle kijelentéseket tett: „Vérrel szerzett szabadságunkat ne engedjük és ne adózzunk!”²⁷. Szerencsére, akadt olyan társa is, aki segített neki akár „etetéssel és itatással” meggyőzni és rászoktatni a köznemeseket a szabadelvűbb gondolkozásra. Csány László barátjával sikerült a követutasítást ily módon megváltoztatniuk. Az ellenségei egyre személyeskedő „politikájuknak” is köszönhetően Deák mintha egy kis reményvesztettséget érzett volna.

Az 1843-44-es országgyűlésen szinte mindenki érezte a hiányát. Ekkor alakult a Védegyelet, amivel végül Deák nem értett egyet, de Kossuthal a jó viszonyát is fent akarta tartani, így inkább most hallgatott rá. Végre, a magyar lett a hivatalos államnyelv, és 1845-től Deák is már jó érzéssel fizette nemesként az adót. Ebben az időszakban a levelezéseiből is kiderül, hogy betegeskedett, de próbált jobban odafigyelni magára. Mindennap a helyi erdőben sétált, olvasott. Szeretett ott lenni, volt, amikor felolvasást is tartott itt. Közben gondolatai nem pihentek. Félt az orosz terjeszkedéstől, és a velük szembeni Habsburg Birodalom gyengeségeitől. Deák Antal halála miatt Ferencnek kellett kezébe venni a birtok irányítását, és ezen a betegségei sem segítettek. Adminisztrátori munkát is vállalt a vármegyénél, így ismét nem tudott részt venni a 1847-48-as rendi országgyűlésen. Nem mintha nem akart volna, még szégyellte is egy kicsit, hogy nem engedi a betegsége menni.

Eközben a reformellenzék sikerei Metternichből még nagyobb ellenszenvet váltottak ki. Kossuth tudósításait ismét megakadályozta, most már a Pesti Hírlapnál is. A kormánybiztosok küldése a vármegyékbe, ellenőrzés gyanánt, sem rettentette el a reformereket; ennek köszönhetően még jobban összekovácsolódtak. Megjelentek ismét a konzervatívok ellen a már erősebb, radikálisabb reformpártok is. Kossuth vezetésével megalakult az Ellenzéki Kör, illetve a radikális Fial Magyarországi is.²⁸ A diéta alatt indult Európában a „népek tavasza”.²⁹ A hasonló helyzetű országokban forradalmi hullám lett megfigyelhető. 1848. március 13-án ért el ez a hullám Bécsbe. Kossuth már 3-án megírta és elfogadtatta az alsótablán a felirati javaslatát, így 14-én sürgősen megszavazta a felső tábla is. Pozsonyból el is indult mindjárt az országgyűlési küldöttség Bécsbe. Eközben Pest-Budán is kitört 15-én, a Márciusi Ifjak³⁰ vezetésével, a forradalom. A konzervatívok már nem tudtak megakadályozni semmit.

²⁵Régiesen írva: gentry is, A birtokos nemesség elszegényedő rétege

²⁶(1792-1857) magyar konzervatív politikus, főszolgabíró

²⁷Király Béla: Deák Ferenc 85. oldal

²⁸1847-ben alakult, tagjai: Petőfi Sándor, Jókai Mór, Vasvári Pál, Degré Alajos, Irinyi József, Irányi Dániel

²⁹Párizsból induló 1848–1849-ben zajló forradalmi mozgalmak az európai országokban

³⁰Petőfi baráti köre Lásd: Fial Magyarországi

Deák nem volt forradalmár típus, visszahúzódott inkább. Megvetette az erőszakot. Úgy gondolta, a kompromisszum és béke sokkal jobb megoldás. Hű maradt elveihez, mígnem küldöttek érkeztek gr. Batthyány Lajostól. Deák elfogadta az országgyűlési követi címet, de közben megalakult az első magyar felelős kormány is. Mire Pozsonyba érkezett, Batthyány már miniszterelnök lett, őt pedig igazságügyi miniszternek nevezték ki. Az ittlétét, sietősnek, elkapkodottnak írta le, ugyanakkor ez alatt az időszak alatt is már rengeteg fejlődést köszönhattünk neki. A büntetőjogot szinte új alapra helyezte, amivel a korrupció letartóztatásokat próbálta megakadályozni. Több párt egyesüléséből koalíciós kormány alakult. Az utolsó országgyűlésen összefoglaltakat, amit már Deák a kezdettől fogva megalapozott, és „amit a magyar nemzet kívánt”, április 11-én szentesítette a király.³¹ A nép ünnepelt, éljenzett a tömeg, Kossuth Lajost vezérüként tekintették. Ugyan ennek az alkotmánynak, még mindig voltak hiányosságai, mégis így megvalósultak nagyrészt az alapvető polgári szabadságjogok. Az új államforma pedig, alkotmányos királyság lett. V. Ferdinánddal az együttműködés nem ment olyan zökkenőmentesen, mint azt tervezték. A nemzetiségeket is bátorságra sarkallta ez a „siker”, és egyre nagyobb lett a feszültség köztük. Az udvar a nemzetiségek mellé állt. Megszüntette a magyarok önálló pénzügyét és hadügyét is.³² Deák se akart egy látszólagos kormányt képviselni, ahogy Batthyány sem. A horvátok autonóm törekvéseit is támogatta Bécs. Amikor Jellasics³³ betört az országba, Deák lemondott Batthyányval együtt. Ettől függetlenül az országgyűlés tagja maradt, és próbált minden kétes törvényt megakadályozni vagy átformálni, hogy ne legyen jogilag kifogásolható, vagy kikerülhető Bécs számára. A magyar sikerek a bécsi kormányzatot még inkább a magyarok ellen fordították.

1849 áprilisában, a trónfosztás után Deák, a békéltető bizottság tagjaként próbálta Windischgrätzet³⁴ meggyőzni a béketárgyalásokról, de ő számba se vette ezt a megoldást. Deák pedig, a feltétel nélküli megadásról hallani sem akart.³⁵ Az udvar már az oroszoktól kapott segítséggel támadott, és kilátástalan helyzet következett, amikor az osztrák csapatok sikeresen tudtak még jobban előrenyomulni. Az akkor már megszállt Pestre utazott Deák Ferenc, majd innen vissza Kehidára. 1849. augusztus 13-án végül Görgei³⁶ és csapatai Világosnál feltétel nélkül letették a fegyvert az oroszok előtt. Kossuth Görgeit hibáztatta, és hazaárulónak nevezte. Remélték, hogy a megbékélés és a megegyezés még mindig lehetőség az osztrákokkal. Az 1849-es-as trónfosztást követően, I. Ferenc József³⁷ lett az uralkodó, aki ugyan 1849-ben kiadott egy alkotmányt, de mégis centralizált államot akart. Ettől kezdve Deák legfőbb célja az alkotmányos állam visszaállítása lett.

³¹Ún.: Áprilisi törvények

³²Estók János: Igazság és Törvény 59. oldal

³³Gróf Josip Jelačić Bužimski (1801-1859) horvát bán, katonai parancsnok

³⁴Alfred Candidus Ferdinand zu Windisch-Grätz (1787-1862) császári és királyi tábornagy, az 1848–49-es magyar szabadságharc egy időszakában a császári csapatok főparancsnoka.

³⁵Király Béla: Deák Ferenc 128. oldal

³⁶Görgei Artúr (1818-1916) 1848–49-es honvédtábornok, hadügyminiszter, az 1848–49-es forradalom és szabadságharc idején több alkalommal a honvédsereg fővezére

³⁷I. Ferenc József (1830-1916) Ausztria császára: 1848. december 2. – 1916. november 21.

A következő időszak a megtorlásokról szólt. Már nem számított, hogy konzervatív vagy liberális-e az ember vagy, hogy milyen nemzetiségű. Haynau³⁸ úgy vélte, hogy a magyaroknak meg kell tanulniuk, mi vár rájuk a forradalmi lázadás miatt.. A legtöbbjüket börtönbe küldték, de volt, akivel nem voltak ennyire „kíméletesek”. 1849. október 6-án, Aradon, tizenhárom honvédtisztet,³⁹ és ugyanezen a rettenetes napon, Pesten, a volt miniszterelnököt, Batthyány Lajost is minden megalapozott jog nélkül kivégeztek. Tudatni akarta Bécs, hogy nem lesz egyhamar alkotmányosság, de a tisztek mégis büszke magyarként tudtak meghalni. Gáspár András tábornok, aki ekkor kegyelmet kapott, így emlékezett a fekete napról; „Olyan büszkén fogadták a halálos ítéletet, mintha csupa dicséretet olvastak volna fel előttük. A kihallgatásoknál, amikor még remélték, hogy javítanak sorsukon, talán szelídeknek mutatkoznak, de most: mindegyik egyszerre úgy megkeményedett, mint a gránitszikla.”⁴⁰

Deákot pár hónap után szabadon engedték, hiszen ő a Habsburg-Lotharingiai-ház trónfosztásában nem vett már részt. Barátai halála nagyon megviselte őt. Vörösmarty Mihály is ekkor tájt, 1855-ben hunyt el, akiben nemcsak a legjobb barátját, hanem a mindennapi levelezőtársát is elvesztette. Emellett ez a neoabszolutista színtér sem adott már helyet az ő véleményének. Visszavonult kúriájába, nyugalmasan gyászolt, illetve alapítványaival segítette a nem nemes gyermekek taníttatását is. Vörösmarty egyedül maradt árváinak is nagyon sokat próbált segíteni, amely jó néhány száz levéllel később sikerült is neki. Rendszeresen fűrt-faragott, barkácsolt, amit még később Pesten is folytatott 1854 körül adta el a Kehidai birtokát Széchenyi István legfiatalabb fiának, gróf Széchenyi Ödönnek.⁴¹ Széchenyi nagyon szerette volna, ha Deák ismét belevetette volna magát a politikai életbe. Elég pénzt kapott a kúriájáért, hogy élete végéig megéljen belőle.

Pesten az Angol Királynő Szállóban talált otthont, ami nemcsak neki és külön a szerszámai számára, de a találkozónak kiváló helyet biztosított. Ezekben a nehéz időben is támaszkodhattak ennek a gyaluló úrnak a bölcsességeire, akinek mindennapi sétái már fiatal korától kezdve végig kísérték Deákot. Ez az anekdotáiban is megjelent, hiszen szeretett egyedül lenni, és a „sétáló tér”⁴² tökéletes volt erre. Ez a reggeli programja itt se változott sokat, illetve esténként csak omnibusszal volt hajlandó a pártklubba menni, kerülve a felesleges figyelmet. Itt próbálták ’48 emlékét, és a nemzeti hagyományait őrízni.⁴³ Azzal, hogy igyekezett kerülni a politikát, azzal, hogy próbáltak nem vállalni hivatalt, együtt a köznemességgel, egyfajta passzív ellenállást is mutattak. Nem fizettek adót, és semmilyen politikai együttműködést nem mutattak. Ezt a társadalom nagy része nem engedhette meg magának, és ők maguk is tudták, hogy nem sokáig fenntartható ez az állapot.

³⁸Julius Jacob von Haynau (1786- 1853) császári-királyi tábornok; „Bresciai hiéna”

³⁹Knezić Károly, Nagysándor József, Damjanich János, Aulich Lajos, Lahner György, Poeltenberg Ernő, Leiningen-Westerburg Károly, Török Ignác, Vécsey Károly, Kiss Ernő, Schweidel József, Dessewffy Arisztid, Lázár Vilmos

⁴⁰Idős korában Vasváry Ferencnek tollba mondott visszaemlékezéseit Bartha Albert nyomán idézi: Az aradi vértanúk.

⁴¹Gróf Sárvár-felsővidéki Széchenyi Ödön György István Károly (1839-1922)

⁴²Sógorának írt levele 1833-ból, Sándor Pál: Az anekdotázó Deák Ferenc 24. oldal

⁴³Deák Ferenc élete és kora- 19. Oldal; Molnár András: Deák Ferenc életrajza

Kossuth máshogy vélekedett. A szabadságharc után emigrált, és ezt igyekezett a haza javára fordítani. . Arra készült, hogy egy erősebb, külföldi támogatással szerzi vissza népe szabadságát. Deák Széchenyivel együtt ellenezte ezt, még akkor is, amikor egyértelműen látszott, hogy az osztrákok egyre gyengébbek, egyre inkább szükségük volt a magyarokra. Az 1859-es, szárd–francia–osztrák háborúnál már az osztrák császár is érezte a kibékülés szükségességét. Bécs először a konzervatívabb politikusoknál próbálkozott kompromisszumra jutni. Majd 1861-ben Deák Bécsbe ment tájékoztatni az uralkodót az aktuális közvéleményről, és azt, hogy a nemzet legnagyobb része nem a konzervatívokkal ért egyet. Így született meg 1860-ban az Októberi Diploma, majd 1861-ben a Februári Pátens. Ezekben - legfőképp az udvar - próbálta az abszolút hatalmát meghagyva, Magyarországot a szabadságharc előtti állapotokba visszaállítani, és újra hagyományos rendi államot létrehozni. Egyenlővé akarta tenni Magyarországot az összes többi tartománnyal. Természetesen, a Lajtán túli országok örültek az alkotmányosság kezdeményezésének, de a magyarok nem engedtek az 1848-ban kivívott törvényeikből. Ekkor már Deák Pest belvárosának követe lett. Ugyan ő, a Felirati Párban, a Határozati Párttal ellentétben, az 1861-ben összehívott országgyűlésen elfogadták a Pragmatica Sanctiót,⁴⁴ , alapnak az alkotmányhoz, mégis elutasították mindkettő javaslatot. A konzervatívok nagy része átállt, és elfogadta ekkor már Deák nézeteit. Az ő pártja perszonalunióként értelmezte ezt az alapot, feliratban értesítette is Ferenc Józsefet, ezzel kifejezve, hogy elfogadják királyként, és próbálnak nyitni Bécs felé. A Határozati Párt párt élén állt Teleki László a sok kilátástalan küzdelem miatt 1861-ben öngyilkos lett. Ferenc József nem fogadta el a feliratot, úgyhogy ennek hatására, újra a passzív ellenállást vetették be Deákék.

A birodalom közben egyre csak kimutatta gyengeségeit. Deák úgy mérte fel, hogyha az oroszok is megtámadják a Habsburgokat, a nagyhatalmak nem fognak segíteni nekik. Magyarországot, valamely pánszláv országhoz, Ausztriát pedig, valószínűleg, valamiféle német egységhez csatolnák.⁴⁵ Már a szabadságharc előtt is félt a nemzetiségi kérdéstől. Mintha tudta volna már 1842-ben is, hogy Trianon be fog következni.⁴⁶ A föderalista, pánszlávizmusra alapuló gondolatok a 19. század második felében pedig kezdek még jobban megerősödni. Így gondolkodott; „A haza sorsát a szeretet óvatosságával kell őrizni, kockáztathatunk mindent a hazáért, de a hazáért kockáztatnunk nem szabad”⁴⁷ - (1861). A társadalom fejletlensége miatt ez a feszültség, több helyen megmutatkozott, mind vallási, mind a nyelvi okokból is. Hiszen az akkori magyarországi református norma ütközött, a szláv népek lakta területeken lévő ortodox, vagy akár a görög katolikus vallásokkal. A nacionalista eszmék az országban, tehát még nagyobb teret kaptak. Ugyan az elnyomó rendszer mégis egy kicsit összefogásra sarkallta őket, Deákék látták a 1861-es császári próbálkozás után, hogy nincs szükség erre. Kossuth egyértelműen nem akart alkut az osztrákokkal, ő a nemzetiségi viszonyát, szövetséggel akarta megoldani. Ennek építésén dolgozott már a szabadságharc utáni emigrációjuk kezdetétől. Ezt 1862-ben kiadott, Dunai Konföderációs

⁴⁴1723-ban a Habsburg-ház adta ki; Magyarország és Ausztria együtt öröklődik

⁴⁵Deák Ágnes, Molnár András- Deák Ferenc 102. oldal

⁴⁶Deák Ferenc és a polgári átalakulás Magyarországon 9. oldal

⁴⁷Takács Péter: Deák Ferenc politikai pályája 1849-1865 17. oldal

Tervében fejtette ki. A szövetséget Ausztria nélkül képzelte el, úgy, hogy a dunai tartományok, mind, autonómok, de alkotmányosan mégis egy szövetségi államot képeznek. Deák, ahogyan például Batthyány is, már '48 előtt felismerte azt, és emiatt ragaszkodott is Ausztriához, hogy Magyarország csak vele együtt tudja megtartani nagyhatalmi pozícióját. Már csak az volt a kérdés, hogy „jobban tudják szeretni e hazát, mint gyűlölni ellenségeiket”.⁴⁸

Az uralkodó Schmerling⁴⁹ államminiszter irányítása alá helyezte a birodalmat. Azzal bízta meg őt, hogy dolgozzon ki egy centralista, de mérsékelt szabadelvű alkotmányt. Eközben, Magyarországon, a szegényebb nemesek már alig tudták a passzív ellenállást tartani. Az 1865-ös év elején adta ki Deák az „Adalék a magyar közjogokhoz” című munkáját, választ adva, Wenzel Lustkandl, osztrák jogtudós munkájára, miszerint az áprilisi törvények érvénytelenek, a keletkezési körülményekkel bizonyítva. Deák egyszerű tényekkel cáfolta ezt. A perszónalunió értelmében pedig Magyarország sosem léphetett volna alárendelt tartománnyá. Ezzel együtt, viszont hajlandóságot mutatott az államszövetség felé is.⁵⁰ Az udvar Lombardia elvesztése után közeledni próbált Magyarországhoz. Titkos tárgyalásokba kezdett Deákkal, és Ferenc József elfogadta, amit Deák lefektetett tárgyalási alapként. A köznyilvánosságot kerülve töltötte idejét, és érezte közben Bécs közeledő szándékát, tehát ennek értelmében adta ki a Húsvéti cikkét, ugyanebben az évben. Ebben összefoglalta nyilvánosan a tervét, és kifejtette álláspontját, miszerint, ha az alkotmányosságot visszaállítják az osztrákok, akkor a magyarok is tudnak engedni a kül- és pénzügy közös ügyében. Elképzelésében az örökös tartományok alkotmányossá tétele is feltétel volt. Alapnak ugyancsak a Pragmatica sanctiót jelölte meg, miszerint Magyarország és Ausztria „feloszthatatlanul és elválaszthatatlanul” öröklődik. Nyilvánvalóvá vált, hogy már nem perszónalunióról volt szó. A Pesti Hírlap cikkét ugyan névtelenül adták ki, mégis mindenkinek egyértelmű volt, hogy ki írta, annak ellenére is, hogy direkt nem az ő kézírásával küldte el az újságnak a kéziratot. Eötvös naplójába így kommentálta: „Úgy látszik mindenkiből, hogy Deáknak távolról sem volt fogalma a hatásról, melyet cikkelye okozni fog.”⁵¹ Deák Ferenc kénytelen volt nem hagyni, sem az osztrák, sem a magyar szóbeszédet, így megtörve a provizóriumot,⁵² nyilvánosság elé lépett. Illetve az uralkodó is megtette a szükséges lépéseket a párbeszédre. Szeptemberben felfüggesztette a Februári Pátenst, és Schmerlinget is menesztette. (§1723:I., II. és III. törvénycikkek)⁵³

1865 év végén, pedig már személyesen nyitotta meg, I. Ferenc József, a magyar országgyűlést. Már előtte, Deák „hívei” pártszerveződésekbe kezdtek, azonban Deák úgy gondolta, hogy a legjobb megoldás mégis az lenne, ha egybeolvasztanák a Felirati és a Határozati Pártot. Kétségtelenül többségben voltak, és a konzervatívak is

⁴⁸Deák eredeti szavai: „jobban tudom szeretni e hazát, mint gyűlölni ellenségeinket” Takács Péter: Deák Ferenc politikai pályája 1849-1865 17. Oldal, Kónyi, Deák, III. 59.

⁴⁹Anton von Schmerling (1805-1893) osztrák politikus

⁵⁰Deák Ferenc élete és kora- 21. Oldal; Molnár András: Deák Ferenc életrajza

⁵¹Deák Ágnes, Molnár András- Deák Ferenc 130. oldal

⁵²Lat. 'ideiglenes állapot'

⁵³ 1744. évi erdélyi III. törvénycikk

inkább őt támogatták, mint az ennél sokkal radikálisabb, szélsőbaloldalt. Volt aki, szinte egy oligarchának⁵⁴ látta az összeolvadt pártot, mégis Deák, a lehető legtöbbet próbált az ország sorsáért dolgozni.⁵⁵ Nem ment olyan könnyen, mint azt remélték. Mindkét ország kéréseit és javaslatait nehezebb volt összeegyeztetni anélkül, hogy kölcsönösen engedtek volna elvárásaikból. Emiatt is húzódott el a diéta, majdnem két évig. Ebben a két évben szinte folyamatosan tele voltak a képviselőház körüli kávézók és éttermek, de mikor kellett, mindenki tudta, hogy mi a dolga. Deák szinte „diktátorként” vette kezébe a pártokat, és irányításukat. Az országgyűlésben, végre együtt, a közös jövőért fogtak össze a magyarok. Egymás javaslataira, már nem támadásként néztek, hiszen Deák szoros államjogi szemlélete mellé, a megállapodáshoz szükséges volt a társai szélsőségesebb véleményeire is. 1866-ban, a königgrätzi osztrák veszteség után, az uralkodó is tudta, hogy ki tudná robbantani a magyarok, a forradalmat. Poroszország is bízott ebben, pedig nem akart magyar függetlenedést, csak a császári haderők ellehetetlenítését. Deák ismét hű maradt magához, és az udvar is minél gyorsabban akart már közös álláspontra jutni, miután világossá vált számára a Német Szövetségből való kiszorulás.⁵⁶ Deák és társai a kiegyezés előkészítésén sokat dolgoztak Pusztaszentlászlón, a nővérénél. Itt tartózkodott akkor is, amikor Ferenc József Bécsbe hívta. A válasza inkább ajánlat volt, egy nemzet nevében. A fennálló kormány eltörlését, és egy új, magyar kormány megalakítását javasolta kezdetnek. Ehhez Andrassy Gyulát ajánlotta miniszterelnöknek. A gróf széles látásmódjának is köszönhetően, népszerű volt ugyanúgy a bécsi politikai körökben is, mint hazájában. Jól ismerték egymást Deákkal, ha pedig ellenvéleményen voltak, az is csak előnyükre vált. A császár további javaslatai, és feltételei megingatták még a magyar országgyűlést is. Azt látták megoldásnak, hogy a lassú felirat-leirat helyett, tárgyalásokkal kell rendezniük a közös ügyeiket. Az uralkodó annyira elégedett volt, hogy ezt még Deáknak is kifejtette. A megmaradt viták lezárása után, pedig a kiegyezési javaslat nagy többséget kapott.⁵⁷

1867. február 16-án, tehát létrejött, gróf Andrassy Gyulával az élen, a második magyar felelős kormány. A kiegyezési törvényt pedig, Ferenc József megkoronázása után, szentesítette is az akkorra már magyar király és osztrák császár. A létrejött Osztrák–Magyar Monarchiában, Deáknak köszönhetően, már egy dualista szerkezetű, közigazgatásilag, és államirányításilag is önálló Magyarország szerepelt. Hiszen, neki mindig is a belügy volt az, amiből nem volt hajlandó engedni. Erdélyt egyesítették az országgal, de előtte Deák felajánlott nekik is egy másik lehetőséget, hogy olyanfajta különálló, autonóm rész legyen, mint a horvát rész is lett, az 1868-as horvát–magyar kiegyezés után. Az erdélyi liberálisok elvetették ezt. (1868. évi XXX. törvénycikk: 1.§,2.§3.§; a Magyarország, s Horvát-, Szlavon és Dalmátországok közt fenforgott közjogi kérdések kiegyenlítése iránt létrejött egyezmény becikkelyezéséről)⁵⁸

⁵⁴Olyan politikai rendszer, ahol a hatalom egy viszonylag kicsi csoport kezében összpontosul, akik a saját érdekükben kormányoznak, illetve döntő befolyást gyakorolnak a hatalomra és a döntéshozatalra.

⁵⁵Deák Ágnes, Molnár András- Deák Ferenc 135. oldal

⁵⁶Estók János: Igazság és Törvény 129. oldal

⁵⁷Estók János: Igazság és Törvény 142. oldal

⁵⁸Netjogtár

Azonban az egyesített országban, a nacionalizmus és a liberalizmus egyensúlyát megtartatva, az egy magyar politikai nemzet tudat és a paritás elv⁵⁹ is sikeresnek bizonyult. A kül- és hadügy közös lett, de a pénzügy csak egy bizonyos mértékig. A „gazdasági kiegyezés” pedig kifejezetten segített az országnak. A cenzúra eltörlésére, és az ugyan cenzusos, de mégis fejlődést mutató választójog bevezetésére is sort kerítettek. A közös minisztériumokat, pedig a törvényesség jegyében, a létrehozott delegációkellenőrizék. A monarchia tehát, ahogyan az ekkori zászlón is állt, a Pragmatica sanctio alapján, „indivisibiliter ac inseparabiliter” (Feloszthatatlanul és elválaszthatatlanul), együtt öröklődött.

A törvény viszont nagy visszhangot keltett. Kossuth Lajos nyílt levélben fogalmazta meg politikai éveit, és ellenvetéseit ezzel kapcsolatosan. A „Cassandra-levél”-ben, ugyanis a kiegyezés, előkészületét és tervezetét bírálta. Ezzel arra próbált rámutatni, hogy már a törvényben megfogalmazott, had- és pénzügyi szabadsága már előtte is volt az országnak, de most mindezt feladták. Illetve ezzel a nemzeti kérdés megoldását is lehetetlenné tették. Szerinte, nem voltak abban a hatalmi helyzetben a Habsburgok, hogy ilyesféle engedményeket engedjenek nekik. Kossuth, így írta: „Hanem Te nem bízol nemzet erejében... elfogadod a jogfeláldozásokat, hogy megmentsd, amit megmenthetőnek vélsz, mert politikád tengelye akörül forog, hogy el kell fogadni, ami kivihető, miután többet elérni nem lehet.”⁶⁰ Egyesek szerint, ez már a régóta húzódozó, köztük lévő feszültség miatt élesedett ki. Felelősséggel, vállalta Deák az érveit, és kiállt mellettük, a Kossuthnak adott válaszában is. Mégis megsértettséget, és bántódást érzett. Azt, hogy ez mennyire érte meg, már csak a jövő tudta eldönteni. Návay Lajos, századfordulókori politikus így ír huszonöt év elteltével a kiegyezésről; „az 1867-i állapot, mely alkalmas volt arra, hogy egy szomorú múlt után egy boldog jövő alapjait lerakja”⁶¹ „Deák, ki igazán magyar volt,..., ő adott hazájának egy törvényt, férjhez adta a bájos Magyarországot Ausztriához.”⁶²

Deák a kiegyezés után ugyan visszavonult a hivatali munkáktól, mégis rendszeres látogatója maradt az országgyűléseknek és a megbeszéléseknek. A felvilágosodás következményeképp kialakult, liberális eszmerendszert próbálta megvédeni utolsó éveiben is, hiszen csak annyit kért az átalakult Deák-párttól, hogy ne hozzák szégyenbe azt. 1872-73-as beszédében, szinte egy politikai akaratot vagy végrendeletet foglalt össze, amiben a szabad egyházat tűzte ki a nemzet legfőbb céljának. Ezek után is félt, a radikálisabbaktól, és attól, hogy mégis ki próbálnak majd válni a monarchiából, de a magyarság nem lesz olyan erős, hogy ezt sikerrel megtegye. Egy egész nemzet sérelmét, nem kell megbocsátani, vagy elfelejteni, de haladni viszont kell. Ahogyan, életútjával is azt tanítja, hogy hogyan kell igazán szeretni a hazát, és ezzel együtt hogyan kell tudni visszahúzódni, akkor, amikor kell.

⁵⁹Egyenlőség, teljes egyenjogúság

⁶⁰Király Béla: Deák Ferenc 168. oldal

⁶¹Návay Lajos politikai jegyzetei 1892-1896 29. oldal

⁶²Návay Lajos politikai jegyzetei 1892-1896 30. oldal

A szívbetege viszont nem kedvezett neki. 1876. január 28-án Deák Ferenc, aki megmutatta a kiegyezéshez vezető utat, szívinfarktusban elhunyt. Aki magyar volt, és az is, aki nem, gyászolt. „Ő nem kételkedett fájában, a magyarrá születés büszke érzetével szállt sírba; virágzó földeket hagyván nemzedékének örökölni. És műve fejlődött. Öröm és hála szálla meg.”⁶³ Élete vége felé több „nagy ember” megfordult a szállóban, akikkel, örömmel, szívesen beszélgetett velük. Sokszor kérték ki véleményét vagy kértek egyfajta engedélyt is tőle. Maga Erzsébet osztrák császárné és magyar királyné is mindig tisztelte Deák jellemét. Zichy Mihály festményén is láthatjuk őt Deák ravatalánál.

Deák szellemének, és a nevének tisztelete és magassága talán még nagyobbra nőtt. Visszafogott jellemével, és hazaszeretetével példát mutatott mindenkinek. Sosem akart kitűnni, csak igazságot akart. Nem lehetett könnyű egy olyan ország politikusának lenni, ahol a rendi mentalitás volt a legfőbb, de még így is harcolt a hazájáért, egyetlen fegyverével: a joggal.

Irodalomjegyzék

Takács Péter: Deák Ferenc politikai pályája 1849-1865- Akadémia Kiadó, Budapest 1991

Sándor Pál: Az anekdotázó Deák Ferenc- Magvető Könyvkiadó, Budapest

Király Béla: Deák Ferenc- Akadémia Kiadó, Budapest 1993

Estók János: Igazság és Törvény, Deák Ferenc élete- Nemzeti Tankönyvkiadó Rt. 2003

⁶³Návay Lajos politikai jegyzetei 1892-1896 30. oldal

Deák Ágnes, Molnár András- Deák Ferenc- Vince Kiadó, 2003

Deák Ferenc élete és kora- Hiller István, Molnár András, Velkey Ferenc, Fazekas Csaba, Hermann Róbert, Deák Ágnes, Gerő András, Körmöczy Katalin, Estók János- Pannonica Kiadó, 2003

Deák Ferenc és a polgári átalakulás Magyarországon- Szerkesztette: Balogh Elemér és Sarnyai Csaba Máté- Pólay Elemér Alapítvány Szeged, 2005 ; hivatkozás módja: [Deák Ferenc és a polgári átalakulás Magyarországon](#) (Utolsó letöltés ideje: 2021.03.29.)

Deák Ferenc beszédei I. kötet 1829-1847 – összegyűjtötte: Kónyi Manó; hivatkozás módja: [Deák Ferenc beszédei](#) (Utolsó letöltés ideje: 2021.03.29.)

Deák Ferenc élete (1803-1876)- Harmat Árpád Péter; hivatkozás módja: [Történelem cikkek](#) (Utolsó letöltés ideje: 2021.03.29.)

Návay Lajos politikai jegyzetei 1892-1896- Szerkesztette: Halmágyi Pál Kiadó: Szikszai Zsuzsanna, Gilicze János, Halmágyi Pál- Makó, 2020

Kölcsey Ferenc összes művei II. Kötet- Szépirodalmi Könyvkiadó 1960 Budapest

Wikipédia-Deák Ferenc (igazságügy-miniszter); hivatkozás módja: [Deák Ferenc-Wikipédia](#) (Utolsó letöltés ideje: 2021.03.29.)

Wikipédia- Aradi vértanúk; hivatkozás módja: [Aradi vértanúk- Wikipédia](#) (Utolsó letöltés ideje: 2021.03.29.)

Kehidai Deák-kúria és Múzeum

Dr. Pap József előadása; hivatkozás módja: [Deák Ferenc](#) (Utolsó letöltés ideje: 2021.03.29.)

Magyar joganyagok - hivatkozás módja: [1868. évi XXX. törvénycikk](#) (Utolsó letöltés ideje: 2021.03.29.)

1867. évi XII. törvénycikk- hivatkozás módja: [Pragmatica Sanctio](#) (Utolsó letöltés ideje: 2021.03.29.)